

► Volební kapitulace Leopolda I., vydaná před zvolením římským císařem 18. července 1658

Historický úvod:

Volební kapitulace byl typ dokumentu, který uzavíral volený panovník před svým zvolením s kolegiem volitelů a dobrovolně se v něm zavazoval zachovávat určitá pravidla své budoucí vlády. Nejednalo se tedy o smlouvu, ale o veřejný závazek, v raném novověku vydávaný tiskem. V českém království docházelo k vydávání volebních kapitulací po dobu jeho volitelnosti (za nejstarší lze považovat inaugurační diplomy Jana Lucemburského z počátku 14. století), po bitvě na Bílé hoře se stal český trůn dědičný, a proto již k vydávání volební kapitulace nedocházelo. Naopak byla považována za cosi škodlivého, neboť byla výsledkem jednání mezi panovníkem a stavy, které si kladly během licitování často tvrdé podmínky.

Habsburský panovník se sice stal dědičným králem v Čechách (1627) a poté i v Uhřích (1687), zůstával však voleným císařem Svaté říše římské, jež kromě Německa zaujímal i další oblasti střední a západní Evropy (Rakousko, sever Itálie, do 1648 Švýcarsko a Benelux). Na volebním setkání (Wahltag), které se konalo nejčastěji v říšském městě Frankfurt nad Mohanem, musel vyjednávat s vyslanci sedmi, později od roku 1648 osmi a nakonec devíti kurfiřtů (volitelů). V jednáních se odrážely spíše partikulární zájmy jednotlivých kurfiřtů, ochrana jejich náboženských, teritoriálních i ekonomických cílů, ale také zájmy sousedních mocností, které jako Francie roku 1658 využívaly dočasného bezvládí v sousedním Německu a snažily se kurfiřty ovlivňovat a oslabovat moc habsburských panovníků. Ačkoli dlouhodobě probíhala od druhé poloviny 17. století jednání o „věčné kapitulaci“, která by se stala jakousi ústavou Svaté říše římské a byla by závazná pro všechny budoucí císaře, nikdy k jejímu schválení nedošlo, a tak začínala s novým uchazečem o císařský trůn jednání vždy nanovo. Naposledy se tak stalo roku 1792 před volbou posledního císaře Svaté říše římské, Františka II., který ve víru napoleonských válek na svůj post rezignoval (1806), což znamenalo také konec Svaté říše římské jako státního útvaru.

Vydání pramene v originále a dalších jazykových mutacích:

německý originál, vydáno samostatně:

Wahl-Capitulatio [...] Leopoldi, Erwehlten Römischen Kaysers [...], Frankfurt am Main 1658:

https://www.google.cz/books/edition/Wahl_CAPITULATION_de%C3%9F_Aller_Durchleucht/tbHsxwZQZ-GYC?hl=cs&gbpv=1&dq=Capitulatio+Leopoldi&pg=PA1&printsec=frontcover

a v nejnovější edici v knize Wolfganga Burgdorfa (ed.): Die Wahlkapitulationen der römisch-deutschen Könige und Kaiser (1519–1792), Göttingen 2015, s. 186–230. Text také na

https://de.wikisource.org/wiki/Kaiser_Leopold_I.:_Wahl_Capitulation

PŘEKLAD (Jiří Hrbek) – přeložena je preambule a části vybraných článků, ostatní jsou stručně regestovány:

My, Leopold, z Boží milosti volený král, po všechny časy rozmnožitel říše, v Germánii, v Uhrách, Čechách, Dalmácii, Chorvatsku a Slavonii atd. král, arcivévoda v Rakousích, vévoda v Burgundsku, Brabantsku, Štýrsku, Korutanech, Kraňsku, Lucemburku, Württembersku, v Horním a Dolním Slezsku, kníže ve Švábsku, markrabě [...] v Burgau, na Moravě, v Horní a Dolní Lužici, okněžněný hrabě z Habsburku, Tyrolu atd. [...] uznáváme veřejně v tomto dokumentu a dáváme ve známost, že jsme byli po smrti naposledy voleného římského krále Ferdinanda IV. a poté i římského císařského majestátu Ferdinanda III., křesťanské a slavné paměti, z rozhodnutí Všemohoucího skrze řádnou volbu slavných a urozených arcibiskupů Jana Filipa z Mohuče, Karla Kašpara z Trevíru, Maxmiliána Jindřicha z Kolína nad Rýnem, Jana Jiřího II. [Saského], Karla Ludvíka [Falckého], Ferdinanda Marie [Bavorského], Fridricha Viléma [Braniborského] vyzdvižení a dosazení ke cti a hodnosti římského krále. [...] A protože jsme se o své vlastní vůli s těmito milými příbuznými a kurfiřty před všemi knížaty a stavy Svaté říše římské shodli na následujících člancích, tímto dokumentem je dáváme všem na vědomí.

Čl. I

Zaprvé, že my v čase tohoto našeho panování křesťanstvo a papežský stolec i křesťanskou církev jako ochránce budeme věrně chránit. K tomu zejména budeme podporovat růst míru, práva a jednoty ve Svaté říši a tyto hodnoty chceme dále rozvíjet, aby je získali jak chudí, tak i bohatí bez rozdílu stavů, hodnosti a náboženství podle starých řádů, svobod a zvyků. Také nekatolickým kurfiřtům ze Saska, Braniborska a Falce, kteří se s římským stolcem nesrovnávají, a jejich náboženským souvěrcům budeme poskytovat ochranu ve věcech duchovních i světských, a to podle míru ujednaného v Münsteru a Osnabrückeru. [...]

Čl. II – zachovávání říšských zákonů, zejména vestfálského míru, norimberského exekučního recesu a posledního říšského usnesení; zákaz vydávání spisů proti vestfálskému míru

Čl. III – zajištění práva a svobod říšským bezprostředním stavům, žádné zásahy do jejich teritoriálních práv, způsob vybírání daní, ubytování vojenských posádek a konání říšského komorního soudu

Čl. IV – o vévodovi savojském, Montferratu a italském říšském vikariátu

Čl. V – o vzájemném postavení zahraničních a kurfiřtských vyslanců u císařského dvora, o nevměšování zahraničních vyslanců do záležitostí Svaté říše římské

Čl. VI – shromažďovací právo pro kurfiřtské, říšské a krajské sněmy; možnost uzavírat dědičné smlouvy mezi stavy.

Čl. VII – zákazy spolčování pro poddané, pravidla pro vedení procesů proti nim

- Čl. VIII – žádné postoupení částí říše cizím mocnostem, potvrzení říšské bezprostřednosti pro alsaská města, ochrana před ubytováním cizích vojsk na území říše
- Čl. IX – zákaz vměšování do říšských věcí pro cizí mocnosti
- Čl. X – spolky
- Čl. XI – způsob restitucí zabaveného majetku
- Čl. XII – maximální snaha císaře získat zpět ztracená území, otázka majetku johanitského řádu
- Čl. XIII – způsob uzavírání spolků se sousedy, vyhlášení války, pohyb cizích vojsk, zachování vestfálského míru, žádná podpora nepřátel Francie, otázky burgundského říšského kraje [= Benelux], zákaz soukromé stavby pevností
- Čl. XIV – žádné angažování říše a císaře ve válkách v Beneluxu a v Itálii, podpora uzavření míru mezi Francií a Španělskem, stejně tak podpora míru v Polsku
- Čl. XV – proti narušování míru mezi říšskými stavby a říšskými rytíři [...] budeme bránit dohromady i zvlášť každé rozepři a nesvornosti v rámci říše, podporovat dodržování míru a jednoty. Veškeré spory budou řešeny před řádnými soudy podle zákonů a nařízení říše včetně nedávného míru z Münsteru a Osnabrücku [...].
- Čl. XVI – verbování vojska pouze za účelem ochrany říše, zákaz verbování cizích mocností na území říše, průchody vojsk a služba v cizích armádách
- Čl. XVII – výdaje, daně, žádné říšské sněmy mimo Svatou říši římskou německého národa, účel říšských daní
- Čl. XVIII – o vedení soudů, privilegia de non appellando et evocando, zákaz císařských intervencí do soudní moci [...], vrchnosti musí být slyšeny během soudů jejich poddaných před císařem
- Čl. XIX – o smlouvách s církví. Zákaz vměšování duchovních soudů do civilních záležitostí, osvobození protestantů ze soudnictví katolické církve, ochrana protestantských kurfiřtů
- Čl. XX – zásahy proti obchodním a kapitálovým společnostem a monopolům
- Čl. XXI – zákazy nových cel a zvyšování starých bez svolení kurfiřtů, způsoby pro potvrzování nových cel
- Čl. XXII – zákaz rušení dovozních a vývozních cel říšskými a zemskými městy

- Čl. XXIII – celní svoboda kurfiřtů, jejich vyslanců a radů, odstranění celních stanic na říšských řekách
- Čl. XXIV – stížnosti proti kurfiřtům v celních záležitostech mají být řešeny pouze před císařem a jejich projednávání má nastat před říšskou dvorskou radou
- Čl. XXV – kurfiřtská cla na Rýně
- Čl. XXVI – nezávislost justice ve věcech říšských bezprostředních stavů
- Čl. XXVII – otázka lén v případě, že se držitel dopustí urážky majestátu (crimen laesae Majestatis)
- Čl. XXVIII – jakým způsobem lze nad kurfiřtem nebo jiným šlechticem vyhlásit říšskou klatbu čili prokletí
Nechceme a nebudeme připouštět, aby bez svolení kurfiřtské rady a bez spravedlivých a dostatečných příčin, které jsou dostatečné k příslušnému aktu, nýbrž po skončení řádného procesu, byla vyhlášena skutečná říšská klatba. Tento proces musí být veden podle řádu komorního soudu, reformovaného roku 1555 a schváleného na následujícím říšském sněmu, a musí se týkat jen toho, kdo se veřejně a opakovaně chová jako rušitel míru.
- Čl. XXIX – zpětný výběr městských odvodů říší
- Čl. XXX – odumřelá léna, vyhotovování lenních listin říšskou kanceláří
- Čl. XXXI – udílení a obnovování říšských lén
- Čl. XXXII – nezávislost justice také při stížnostech na císaře
- Čl. XXXIII – zlepšení mincování
- Čl. XXXIV – otázka mincování a jeho zákaz pro zemská města a stavy
- Čl. XXXV – vztah říšské pošty a pošty v císařových dědičných zemích (zejména v Rakousku a českých zemích)
- Čl. XXXVI – pojištění volebního práva pro kurfiřty a ustanovení říšských vikářů v době bezvlády, jak to určuje Zlatá bula Karla IV. a další základní zákony říše
- Čl. XXXVII – korunovace, vyjednávání o sporných bodech, dědičné úřady, rezidence
Chceme rovněž římskou královskou korunu převzít a činit vše, jak se patří, všechny kurfiřty potvrdit v jejich funkcích při korunovaci a spory mezi kurfiřtem mohučským a kolínským ohledně korunování bez odkladu vyřešit a potvrdit, tentokrát ale se odehraje korunovační akt v režii kolínského arcibiskupa, jelikož město Aachen [Cáchy] ležící nedaleko Kolína, kde se

odpradávná akt odehrával, utrpělo těžké ztráty požárem. Rovněž slibujeme, že budeme sídlit v rezidenci ve Svaté říši římské německého národa. [...]

Čl. XXXVIII – způsob měnění říšských zákonů, neplatnost při jiném postupu

Čl. XXXIX – audience a vyslanectví, udělení léna vévodovi z Modeny, podíl stavů a kurfiřtů na těchto aktech

Čl. XL – obsazení říšské dvorské rady, říšské válečné rady a říšských a dvorských úřadů, právo arcikanceláře na vedení říšské dvorské kanceláře a jeho vztah k prezidentovi říšské dvorské rady a viceprezidentovi

Čl. XLI – řád pro říšskou dvorskou radu; osoby, které v ní mají zasedat

Čl. XLII – vizitace říšské dvorské rady, nezávislost justice, žádné revidování jednou pronesených rozsudků

Čl. XLIII – říšské jazyky

Chceme také v písemném projevu i v projevu ústním při jednání ve věcech říše používat pouze německý a latinský jazyk. Mimo říši budeme užívat jazyků v místě obvyklých, ale při jednání naší říšské dvorské rady to bude pouze němčina a latina.

Čl. XLIV – nobilitace a povyšování do říšských stavů, sezení nováčků na říšském sněmu

Čl. XLV – poplatky u říšské kanceláře, propadlé tituly, opatření proti podvodníkům

Čl. XLVI – říšské dědičné úřady a říšské arciúřady

Čl. XLVII – vzájemná přísaha císaře a říšských orgánů nad touto volební kapitulací

■ Historické otázky přímé

(odpověď lze nalézt v samotném textu):

1. Vyjmenujte všechny kurfiřty, kteří roku 1658 dojednávají kapitulaci.
2. Které město bylo původním korunovačním místem Svaté říše římské od Karla Velikého?
3. Které dva jazyky budou používat říšské dvorské orgány v čele s říšskou dvorskou radou?
4. Vyjmenujte alespoň dva starší dokumenty, na které se volební kapitulace Leopolda I. odvolává.
5. Volební kapitulace se překvapivě často věnuje ekonomickým otázkám. Kterým konkrétně?

■ Historické otázky kontextuální

(otázka vychází z textu, odpověď je třeba nalézt s pomocí dalších textů, např. učebnice, internetu atd.)

1. Který z kurfiřtů zastával post „arcikancléře“, a byl tedy formálně druhým mužem Svaté říše římské po císaři?
2. Rok po schválení volební kapitulace došlo k uzavření francouzsko-španělského míru, k jehož podpoře se Leopold I. ve volební kapitulaci zavazoval. Za jakých okolností se tak stalo?
3. Co znamenalo v praxi, když byl nad někým vyhlášen „říšský acht“, a uveďte alespoň jeden konkrétní příklad, kdy se tak stalo.
4. Vysvětlete slovo „vikář“, popř. „říšský vikář“. Za jakých podmínek byla tato funkce „aktivována“?

■ Vazba na rámcový vzdělávací program pro gymnázia:

RVP G: vymezí základní znaky stavovství a absolutismu; uvede konkrétní projevy v jednotlivých zemích a příklady střetů